

Förord

Syftet med denna antologi är att ur olika aspekter skildra och hylla Sigrid Göranssons livsverk.

Det är om henne, dotter till en av disponenterna vid Sandvikens Jernverk (Sandvik AB), antologins tre uppsatser handlar.

Sigrid Göransson skrev två uppsatser åren 1948 och 1949. De inleder antologin i kapitel 1 och 2. Sigrid Göransson skildrar där sitt liv och sin livsmiljö ur jag/vi perspektiv. Hon beskriver på ett ingående och medryckande sätt sitt barndomshem, dess invånare och närmaste omgivningar. Sigrid Göransson ger en ingående redovisning av hur bruksorten Sandviken växte fram mellan 1862 och 1949; dess bebyggelse; invånarnas levnadsbetingelser och de sociala förhållandena.

I kapitel 7 kompletteras Sigrid Göranssons två uppsatser på ett utmärkt sätt av en 12 poängsuppsats på C-nivå i Historia från år 2000 av *Solweig Östlund – Blomgren*. Det var Solweigs logiskt stringenta, väldokumenterade och inlevelserika uppsats, som gav mig idén till skapandet av antologin. Utan Solweigs uppsats hade kanske aldrig denna hyllning till Sigrid Göranssons minne blivit verklighet.

Syftet med Solweig Östlund – Blomgrens uppsats var att visa hur den borgerliga ideologins drag och värderingar genomsyrade Sigrid Göranssons arbete och engagemang. Det fanns en paradox i att hon dels vill överbrygga mellan samhällsklasserna men ändå inta en maktposition genom att överföra de borgerliga värderingarna till de lägre samhällsklasserna.

Innehållet i denna antologi berör flera ämnesområden; Historia, Socialhistoria, Ekonomisk historia och Lokalhistoria.

Det finns vissa upprepningar i de tre uppsatserna, men de ger dock läsaren en fördjupad kunskap om innehållet i vissa delar av kapitel 7.

Den empiriska teoridelen i Östlund Blomgrens uppsats, som innefattar beskrivning av problem och frågeställningar, forskningsläge, metod, material och avgränsningar har utelämnats. Den i antologin återgivna delen av hennes uppsats utgör alltså ett *utdrag*. I slutet av antologin finns uppgifter om att uppsatsen i sin helhet kan rekvireras från Högskolan Dalarna.

Sigrid Göransson (1872 – 1963) var äldsta dotter till brukspatron Anders Henrik Göransson (1843 – 1910) och hans hustru Emma Sebardt (1850 – 1934). Anders Henrik var äldste son till grundaren av Sandvikens Jernverk Konsul Göran Fredrik Göransson (1819 – 1900) och hans maka Betty, född Sehlberg (1820 – 1878).

Konsul Göran Fredrik Göransson genomförde den s.k. Bessemermetoden i Sverige. Experimenten hade ägt rum vid Edsken i Hofors, men vare sig detta bruk eller Högbo Bruk – som ägdes av Göransson – låg lämpligt till, för att man där skulle kunna utvidga rörelsen. En ny plats måste sökas för ett nytt verk. Valet föll då på Storsjöns strand, där den nyanlagda Gävle Dala Järnväg passerade. Fördelarna med

denna plats – Sandviken – var dels att man här hade järnvägen, dels att man kunde skaffa sig vattenkraft genom en kanal från Jädraån. Pengar till brukets anläggande skaffades genom ett aktiebolags bildande. Detta bolag, vars namn var *Högbo Stål- och Jernverksaktiebolag*, kom till stånd i februari 1862.

Sandviken var på 1860-talet ett slags Klondyke, ett nybyggarsamhälle. Dess sociala aspekter och företeelser fick inledningsvis en säregen prägel. Orsakerna var följande:

Samhällets snabba uppkomst och tillväxt med en befolkning, invandrad från olika delar av landet.

- Det fanns inte i Sandviken någon tidigare samhällsorganisation, som kunde utgöra den fasta stommen till ett blivande samhälle; en jordbruksfastighet och tre torpställen var allt som fanns inom det område som idag utgör Sandvikens församling inkl. Högbo.
- Det fanns en lycklig kombination av patriarkalisk och demokratisk företagsledning.
- Under Sandvikens första uppbyggnadsskede låg praktiskt taget all social verksamhet i bruksledningens händer, men som samhället växte och förhållandena utvecklades övertogs stora delar av verksamheten så småningom av offentliga organ. I allt hastigare takt skedde detta efter det att Sandviken år 1927 blev köping.

När Sandviken tillkom var det inte nog med att bygga verkstäder. Man måste även skapa ett samhälle, inte bara bostäder utan också allehanda sociala institutioner för sjuk- och hälsovård, utbildning och för kulturlivet.

Arkivarie Eva Lindelöf Sjöö, Sandvikens Kommunarkiv framhöll i ett föredrag 2000 följande tänkvärda synpunkter om förhållandena i Sandviken och om de ledande personernas värderingar och handlande:

För att förstå vem och varför Sigrid Göransson var som hon var är det viktigt att känna till tidsandan som rådde när hon växte upp.

Utmärkande för de sociala förhållandena i Sandviken, liksom på andra industriorter som sågverk eller järnbruk, under slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet, var att bolagsledningen hade sin hand över samtliga verksamheter. Denna ordning har kallats patriarkalism. Bruks- eller sågverkspatronen ordnade för sina arbetare. I Sandviken kan man nog våga påstå att patriarkalismen också förenades med tankar om demokrati och samförstånd.

Anders Henrik Göransson ansåg att omvårdnaden av brukets arbetare var en investering som på sikt lönade sig. Han, och också sonen Karl Fredrik var övertygade om att arbetare och bolagsledning behövde varandra. Det ideala var ett samförstånd och att alla arbetade med företagets bästa för ögonen. Om det gick bra för verket så gick det också bra för den enskilde. Andra företagsledare ansåg att Göransson pjoskade med arbetarna.

Anders Henrik hade i sin tur ärvt sin uppfattning av sin far, Göran Fredrik Göransson, som under sina många resor kommit att påverkas av engelska förhållanden som präglades av liberala tankar. Företagsledaren ansågs vara både industriman och samhällsbyggare. Som industriman hade man hjälp av tekniker och

ingenjörer men till det sociala arbetet fanns ingen hjälp. ”Att ställa för folket” var ett uttryck som användes av både Göran Fredrik och Anders Henrik Göransson.

Det är främst männen i den Göranssonska släkten som hyllats för sina insatser. Deras betydelse för företagets och samhällets utveckling, om hur de arbetade för att förbättra för arbetarna och för att komma överens med dem har fått ganska stort utrymme i svensk industrihistoria. *Om Sigrid Göransson finns det dock inget mer sammanhängande skrivet trots att hon också arbetade för liknande mål och kom att få stor betydelse i många olika sammanhang.* Denna antologi utgör ett försök att kompensera nämnda brist i våra historiekunskaper och samtidigt utgöra en hyllning till Sigrid Göransson för hennes livsverk.

Sandvikens Jernverks företagsledning hade mellan 1890 och 1950 i Sigrid Göransson en oerhört skicklig medarbetare, som under hennes långa livsgärning på ett framgångsrikt sätt löste många sociala och samhälleliga uppgifter åt dem.

Sigrid Göranssons insatser skedde i främsta rummet på det kyrkliga och sociala området. Förståelsen för hur arbetarna med sina stora familjer hade det ökades genom hennes mångåriga medlemskap i fattigvårdsstyrelsen, genom studier och iakttagelser och genom besöken i hem, där det var nöd och svårigheter. Det märkliga med henne var, att hon såg på de sociala problemen inte med en fin frökens vänliga ögon utan som en medmänniska och god vän. Det var många, som fick personlig hjälp av henne, men hon insåg tidigt, att det främst var samhällsförhållandena som behövde förbättras.

Sigrid Göranssons insatser på det sociala området blev kända vida omkring, och många studiedelegationer, även utländska, kom till Sandviken för att hämta idéer till liknande verksamhet på sina hemorter.

Om Sigrid Göransson kunde man i en söndagsbilaga till Svenska Dagbladet läsa den 11 september 1938:

Det är förunderligt med ett helt samhälle, som är bokstavligen genomsyrat av en människas personlighet. Ta stickprov lite varstans i Sandviken – och man får fram Sigrid Göransson.

Till sin personliga läggning var Sigrid Göransson enkel och naturlig, generös och varmhjärtad, alltid redo att gripa in och finna utvägar. Hon gjorde verkligen skäl för hedersnamnet Sigrid Godråda, som ärkebiskop Söderblom vid ett tillfälle kallade henne. Hon hade en klar syn på livet, ett friskt sinne och ett varmt hjärta.

När Sigrid Göransson slutade sin livsvandring den 9 oktober 1963, 91 år gammal, kunde hon somna in i en trygg förvissning om, att hon varit till stor glädje för många medmänniskor. Hennes uppfattning om alla människors lika värde, hennes starka empatiska personlighet och medkänsla kännetecknade Sigrid Göranssons livsgärning. Hon var i ordens djupaste kristna mening en god människa.

Större delen av sin förmögenhet gav hon till en stiftelse, som bär namnet *Sigrid Göranssons Stiftelse*. Därur har lämnats och lämnas stora bidrag till ungdoms- och åldringsverksamhet i Sandviken, till religiösa och ideella föreningar m.fl.

Ättlingar till konsul Göransson har även bildat *Stiftelsen Albert och Anna Göranssons Minne* och den *Göranssonska Fonden*. De tre stiftelsernas fonderade medel utgörs huvudsakligen av Sandvik-aktier. Innehavet gör stiftelserna till en av Sandviks större aktieägare. Stiftelserna bidrar årligen med totalt ca 60 miljoner kronor till olika allmännyttiga ändamål i Sandvikens kommun.

På Jernvallen i Sandviken pågår hösten 2007 uppförandet av en ny stor inomhushall, Göransson Arena. Den byggs av de Göranssonska stiftelserna och kommer när den är färdigbyggd att skänkas till Sandvikens kommun. Investeringen uppgår till 200 miljoner kronor.

Arenan som beräknas vara färdig 2008, kommer att ge ungdomar, handikappade m.fl. möjlighet att bedriva en utökad verksamhet. Arenan kommer även att användas för föreningars elitverksamhet samt utnyttjas för en mängd kulturella ändamål som konserter, konstutställningar, mässor, kurser och konferenser och andra arrangemang av olika föreningar, företag, organisationer, kyrkor m.fl.

I *Sigrid Göranssons Stiftelse* ingick även hennes vackra hem Åsgården, som enligt hennes önskan skall vara en samlingsplats för ungdomar och föreningar.

Sandvikens invånare har verkligen anledning att med stor tacksamhet minnas Sigrid Göranssons livsgärning.

Tack

Det är många som behöver tackas i ett förord som detta.

Jag känner stor tacksamhet till välvilliga beslutsfattare vid Göranssonska stiftelser, som beviljat bidrag till antologins tryckning och därmed möjliggjort dess publicering.

Solweig Östlund Blomgren, gymnasielärare vid Vasaskolan, Gävle, och författare till antologins nyckeluppsats.

Björn Jonson, tidigare informationsdirektör vid Sandvik AB, för granskning av antologins redigering, språk och korrektur.

Bosse Hedblom och Anne – Marie Högberg på Sandvikens kommunarkiv för all värdefull och omfattande hjälp med bildmaterialet till antologin.

Kjell Andersson vid Sandvikens Tryckeri för arbetet med redigering och förslag till antologins layout.

Fastighetsbyrån, Swedbank, Sandviken har bistått mig med hjälp att kopiera stora mängder sidor av mitt manus för granskning av olika intressenter.

Vidare har en rad personer varit till stor glädje vid många för mig givande samtal om antologins innehåll.

Man kan inte skriva en antologi som denna utan att begå fel. Ingen av dem som nu har nämnts har något ansvar för de fel och missförstånd som kan finnas i antologin.

Gillis Andersson
Redaktör